

ОСОБЛИВОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

**ОЛЕКСЕНКО А.В., К.Е.Н.,
ВНЗ УКООПСІАКИ „ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”**

*Розглядаються шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості.
The ways of increase of competitiveness of enterprises of food retail industry are examined.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Забезпечення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств є першочерговим завданням. Діяльність сучасних підприємств харчової промисловості базується на розумінні потреб споживачів із зростаючими вимогами до якості продукції при скороченні споживання, змін кон'юнктури ринку та високого рівня галузевої експансії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам організації та розвитку підприємств харчової промисловості присвятили наукові праці такі дослідники, як: П.П. Борщевський [1, 2], А.В. Дейнеко [4, 5], А.Г. Чернюк [2, 3], О.Б. Шмаглаїї [2] та ін. Висвітлюючи проблеми розвитку вітчизняних підприємств харчової промисловості вчені звертають увагу на теоретичні та практичні аспекти трансформації галузі в цілому, вказують на наявні резерви підвищення ефективності й інтенсивності виробництва. Проте недостатньо розкрито визначення основних тенденцій розвитку та стратегічних орієнтацій підприємств харчової промисловості.

Цілі статті. Метою статті є висвітлення основних аспектів підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової промисловості шляхом застосування кластерних технологій.

Виклад основного матеріалу. У порівнянні з обсягами виробництва хліба й хлібобулочних виробів у радянські часи, нинішні обсяги його випічки скоротилися катастрофічно – приблизно на третину. Якщо в 1990 р. було виготовлено 6,7 млн. т хліба й хлібобулочних виробів, то за останні 5-6 років обсяги знизилися, стабілізувавшись на рівні 2,3 млн. т.

Діяльність хлібопекарських підприємств значно залежить від наявності та стану сировинної бази в регіоні. Основною сировиною для цих підприємств є борошно, тобто на діяльність хлібопекарських підприємств значно впливає ринок зерна в Полтавській області.

Таблиця 1

Аналіз виробництва хлібобулочних та кондитерських виробів у Полтавській області за 2006-2009 рр.

Показники	Вироби хлібобулочні	Вироби кондитерські з цукру без вмісту какао
Обсяги виробництва 2006 р., т	111792	4416
Виробництво на 1 особу 2006 р., кг	45,5	1,7
Обсяги виробництва 2009 р., т	94428	1657
Виробництво на 1 особу 2009 р., кг	39,9	0,7
Відхилення обсягів виробництва 2009 р. від 2006 р., т	-17364	-2759
Відхилення виробництва на 1 особу 2009 р. від 2006 р., кг	-5,6	-1,0

Більшість вироблених товарів реалізується через роздрібну торгівлю. За останні роки в Полтавській області спостерігаються значні зміни в структурі роздрібної торгівлі, що відображає попит населення на продукти харчування, в тому числі і на хлібобулочні та кондитерські вироби. Також постійно змінюються і обсяги реалізованої хлібобулочної та кондитерської продукції в Полтавській області (табл. 2).

На зростання виручки від реалізації продовольчих товарів в Полтавській області, в тому числі і кондитерських виробів, значно вплинув ріст цін на продукцію.

Різке зростання цін на кондитерські вироби пов'язано з тим, що держава виділяє хлібопекарським підприємствам харчової промисловості дотації на відшкодування витрат на виробництво хліба і хлібобулочних виробів, які здійснюються за рахунок асигнувань на соціальний захист населення.

Структура роздрібного товарообороту підприємств харчової промисловості Полтавської області за 2006-2009 рр.

Показники	Вироби хлібобулочні	Вироби кондитерські	Всього продовольчих товарів
Обсяги реалізації 2006 р., тис. грн.	103256,3	76619,3	959644,2
Питома вага, %	10,8	8,0	100,0
Реалізація на 1 особу 2006 р., грн.	40,4	30	379,8
Обсяги реалізації 2009р., тис. грн.	95526	146993,6	1688083,8
Питома вага, %	5,7	8,7	100,0
Реалізація на 1 особу 2009р., грн.	40,1	61,7	708,7
Відхилення обсягів реалізації 2009р. від 2006р., тис. грн.	-7730,3	70374,3	728439,6

Негативним наслідком державного регулювання цін на хліб є низька рентабельність при одночасному встановленні цін на енергоносії, борошно і зерно на рівні світових. Це в свою чергу не дає можливості проводити модернізацію, переоснащення підприємств, сповільнює технологічний розвиток.

Сучасна структура українського ринку хлібопродуктів на 75% представлена середніми і великими промисловими підприємствами, 25% формують підприємства споживчої кооперації та дрібний приватний сектор. Перерозподіл власності сприяв формуванню великих холдингів, що займають 4-5% ринку і переважно працюють на свій регіон. Це АТ “Київхліб” (14,6% у національному виробництві хлібобулочних виробів), АТ “Донецькхліб” (10,7%), холдинг “ГіС” (7,1%), концерн “Хлібпром” (5,3%), ТОВ “Хлібні інвестиції” (5,2%), ВАТ “Кулиничівський хлібокомбінат” (4,4%) та інші, але останнім часом спостерігається тенденція до захоплення ринків сусідніх регіонів шляхом інтенсивного просування готової продукції.

Проведений аналіз ринку хліба Полтавської області свідчить про зменшення обсягів виробництва продукції протягом останніх років, тоді як харчова промисловість має тенденцію до зростання. Виробництво хлібобулочних виробів на одну особу зменшилося з 52,5 кг у 2004 р. до 48,5 кг у 2008 р.

Основну частку регіонального ринку хліба утворюють підприємства м. Полтави. Виробництво хлібобулочних виробів у місті в 2009 р. було поділено між ВАТ „Полтавський хлібокомбінат” - 70%, ВАТ „Полтавський хлібо завод №2” - 17% і ВАТ „Полтавський хлібо завод “Південний”, ТОВ ВТК „Полтавахлібопром”, 8 мініпекарнями. У 2006 р. на ринку з'явився новий учасник - представник Харківської області ВАТ “Кулиничівський хлібокомбінат”, який займав сегмент від 16% у 2006 р. до 57% у 2009 р. від загальної кількості реалізованого хліба у місті. Це характеризує основну тенденцію розвитку як регіонального, так і національного ринку хліба останніх років - укрупнення й концентрацію виробництва.

Аналіз економічного середовища регіону підтверджує необхідність регулювання конкурентоспроможності регіональних виробників хліба. Визнаною стратегією підвищення конкурентоспроможності є застосування кластерних технологій.

Кластерні організаційні технології можуть і повинні застосовуватися для вирішення саме практичних завдань розвитку економіки регіонів України. Необхідно відзначити, що кластерні організаційні технології можуть бути реалізовані у формі проектів і програм з використанням загальноприйнятих умов реалізації проектного підходу. Стратегічні цілі кластерного проекту можна коротко сформулювати, як:

- регулювання конкурентоспроможності регіональних виробників учасників кластера;
- відповідне збільшення суми прибутку й показників рентабельності за рахунок зростання конкурентоспроможності продукції;
- використання й розширення регіональних мереж і каналів збуту продукції регіональних виробників;
- завантаження галузей, суміжних із промисловістю, що становить ядро кластера;
- максимально повна реалізація виробничого потенціалу регіону.

У сучасній господарській практиці промисловий кластер – це група географічно об'єднаних та інтеграційно взаємозалежних компаній, що діють у певній сфері, взаємодоповнюють одна одну й посилюють, у результаті цього, конкурентні переваги окремих компаній, а, отже, і кластера в цілому.

Однією з відмінних ознак промислового кластера в загальній моделі виробничо-коопераційних та інших взаємодій суб'єктів господарювання є фактор територіальної локалізації.

У деяких випадках кластери також містять у собі стратегічні альянси підприємств з університетами, дослідницькими установами, споживачами, технологічними брокерами й консультантами. Визначені в такий спосіб кластери можна вважати інноваційними системами прикладного значення.

Для забезпечення таких основних функцій кластерів, як освоєння нових ринків, обмін технологіями й підвищення конкурентоспроможності регіону, у нього повинні входити регіональні громадські організації, асоціації, відповідні департаменти місцевих органів влади. При цьому слід відмітити, що роль регіональних органів влади є значною тільки на перших етапах формування кластерів: в оцінці економічного середовища регіону, у виборі найбільш перспективних напрямів створення кластерів, і обумовлена врахуванням інтересів регіонального розвитку, що не є пріоритетними для бізнесу. Надалі регулюючий вплив зі сторони влади скорочується і головну роль починають відігравати закони ринкової економіки, що стимулюють розвиток конкурентоспроможних виробництв, регіональні ж органи влади підтримують конкурентне ринкове середовище.

Висновки. Таким чином, основними аргументами на користь використання кластерного методу управління регіональною економікою є:

- 1) висока узгодженість з самим характером конкуренції й джерелами досягнення конкурентних переваг;
- 2) ефективне забезпечення функціонування міжгалузевих зв'язків, поширення технологій, навичок та інформації;
- 3) можливість здійснення внутрішньої спеціалізації й стандартизації; збільшення продуктивності праці;
- 4) мінімізація витрат на впровадження інновацій; наявність у структурі кластерів гнучких підприємницьких структур – малих підприємств, що сприяють формуванню інноваційних точок росту за рахунок високого ступеня спеціалізації при обслуговуванні конкретного промислового виробництва;
- 5) можливості ефективного обміну ідеями між фахівцями, а, отже, формування конкурентного середовища.

Виявлені переваги кластерної форми організації роботи підприємств харчової промисловості свідчать про те, що кластер є не тільки засобом досягнення цілей промислової політики, але і потужним інструментом для стимулювання регіонального розвитку. Використання кластерів у регіональному бізнесі створює додаткові можливості для підвищення конкурентоспроможності учасників об'єднання, сприяє посиленню інноваційної спрямованості, збільшенню зайнятості, заробітної плати, відратувань у бюджети різних рівнів, підвищенню стабільності й конкурентоспроможності регіональної економіки в цілому.

Література.

1. Борщевський П., Сичевський М., Троян В. Харчова промисловість України: сучасні тенденції та перспективи розвитку / Борщевський П., Сичевський М., Троян В. // Економіка України. – 2003. – № 8. – С. 45-49.
2. Борщевський П.П., Чернюк Л.Г., Шмаглай О.Б. Підвищення ефективності розвитку і розміщення харчової промисловості / Борщевський П.П., Чернюк Л.Г., Шмаглай О.Б. – Київ: Наукова думка, 1994. – 160 с.
3. Ганечко Л.А., Чернюк Л.Г. Продовольственный комплекс и совершенствование его управления / Ганечко Л.А., Чернюк Л.Г. – К.: Знання, 1980. – 28 с.
4. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових трансформацій: теорія і практика / За ред. П.П. Борщевського. – К.: Знання, 1999. – 331 с.
5. Дейнеко Л.В., Цимбалюк А.В. Ефективність розвитку харчової промисловості в регіоні / За ред. П.П. Борщевського. – Київ, 1998. – 284 с.